

‘הצלה מצויה התירו והצלה שאינה מצויה לא התירו’ — לפירוש רש"י, לא התירו נטילת כלי לצורך דבר שאינו ניטל, בהצלה שאינה מצויה. ואילו לפירוש הריב"א (בתוס'), אסרו לטרוח בהצלה שאינה מצויה אפילו לצורך דבר הניטל. וכתבו הטעם משום טירחה. והרמב"ן פרש הטעם שמתוך שאדם בהול על ממונו, אם נתיר לו לטרוח על הצלתו, עלול לעשות מלאכה גמורה, ויביא כלים דרך רשות הרבים להציל את ממונו. (וגם אפשר שיעבור על איסורים אחרים תוך כדי הצלתו — ע' תוס' להלן מג. סד"ה ושנ"י). (ולהצלה מצויה שלא אסרו — יש לומר משום שחשו חכמים להפסד המצוי. ולטעם הרמב"ן יש לומר עוד, שבהצלה מצויה אדם פחות בהול, שהרי חושב ומתכונן על כך מראש).

*

‘שאינו מן המוכן’ —

שאלה: למה שנו חכמים במשנה תמיד ‘שאינו מן המוכן’ ולא שנו שהוא מוקצה כמו שאמרו בגמרא? תשובה: שאלה גדולה שאלת, ודבר זה נוגע בעיקרי דיני מוקצה ואין כאן מקום לבאר, ואומר רק בקיצור כי יש לרקדק עוד למה אמרו ‘שאינו מן המוכן’ ולא ‘שאינו מוכן’ בקיצור? ונראה דהנה מוקצה פירושו שהוסר ונעתק מהשתמש בו, והוא נגזר ממלת קצה, שדבר שאינו רוצה להשתמש בו תשמיש הרגיל כי אם מכינו לתשמיש מיוחד, מניחו בקצה מיוחד, ועל כן נאמר גם כן בדבר שהוא מיוחד לעבודה זרה ‘מוקצה לעבודה זרה’, וכן מקום שמניחין התאנים להתיבש נקרא ‘מוקצה’ הצד”י בסגול, והנה דבר שהקצו אותו בידים ויחדו אותו לדבר מיוחד ולא רצו להשתמש בו בשבת ראוי לקרותו מוקצה ודבר שהכינו אותו בפירוש להשתמש בו בשבת ראוי לקרותו ‘מוכן’, אמנם דבר שלא הכינו בפירוש אלא דמסתמא דעתו להשתמש בו, ראוי לומר עליו שהוא מן המוכן דהיינו שסתמו כן הוא, אמנם דבר שלא הכינו ומסתמא אין דעתו להשתמש בו ראוי לומר עליו שאינו מן המוכן ועל פי הצעה זו צריך לבאר כל מקום במשנתנו, וכאן אין מקומו להאריך. (שו”ת ‘מלמד להועיל’ לרד”צ הופמן, ח”ג צג).

דף מג

‘רב יוסף אמר: היינו טעמא דרב חסדא משום דקא מבטל כלי מהיכנו...’ — שלשה טעמים נאמרו באיסור זה: רש”י כאן מפרש, משום שנראה כקובע מקום לכלי ומחברו בטיט. ולהלן (קנז: פ”ש), משום שנראה כסותר את הכלי בכך שמבטלו משימוש. והריב”א (כאן) כתב שאסרו חכמים על אדם לאסור בשבת כלים המותרים לו, כדי שלא למעט מכבוד שבת.

(בספר ‘מנחת שלמה’ (י, 1) כתב להסתפק במי שעבר ונתן כלי תחת התרנגולת, האם יש עליו חיוב לתקן איסורו ולסלק משם את הכלי קודם שייאסר, כי אפשר שעיקר האיסור כבר נעשה בשעת הנחת הכלי, ואין תיקון במה שיטלנו, או שמא כל עוד לא נאסר הכלי לא נגמר האיסור, וכמו המעמיד קדרה על האש שודאי חייב ליטלו קודם שיתבשל. [וכן מובא ספק זה בשמו ב’שמירת שבת כהלכתה’ (כב הערה לח), ושם העלה שמסתבר שאם הניח בשוגג, אין צריך ליטלו]. ונראה, אם כי לטעמים שכתב רש”י יש מקום לצדד שמא גזרת חכמים היתה על פעולת הנחת הכלי גרידא, ושוב אין לה תיקון על ידי סילוק הכלי, אך לדברי הריב”א אין כאן לתא ד’מלאכה’ אלא שרצון חכמים שאדם לא יאסור את כליו עליו, ומסתבר שכל עוד לא נאסר הכלי, מוטל עליו לסלקו, כי התוצאה היא עיקר האיסור.

קלא

ואם ננקוט שצריך לסלקו, תתיישב בזה הערת התוס' (לעיל מג:): על לשון המשנה 'אם נתנוה מבעוד יום מותר' — מדוע נקט התנא לשון זה ולא באופן פשוט, מותר ליתן מבעוד יום. אך לפי האמור רמז לנו התנא בזה [לשיטת רב יוסף, ואפשר שגם רבי יצחק ועוד מודים לזה, כמוש"כ הראשונים] שרק אם נתן מבעוד יום מותר להשאירו שם, אבל אם נתן בשבת, מוטל עליו ליטלו קודם שייאסר הכלי מהשמן).

'נותנין כלי תחת הדלף בשבת — בדלף הראוי' — אבל אם כבר נתן וירד עליו הדלף, מותר לטלטלו עם המים המאוסים שבו, משום שהתירו לפנות 'גרף של רעי' בשבת כאשר הוא נמצא במקום ששיבת האדם קבועה שם. ואמנם לכתחילה אסור ליתן שם כלי, שהרי אין עושים גרף של רעי לכתחילה, והרי הוא צריך לכתחילה להחליט בדעתו שיהא מונח שם ולא יטלטלנו, נמצא שהוא מבטל כלי מהיכנו. (עפ"י שו"ע סוס"י שלא ומשנ"ב ובאה"ל).

ואולם דעת הטור להתיר אפילו לכתחילה ליתן כלי תחת הדלף שאינו ראוי — במקום שהאדם נמצא שם והוא מפריע לו, כדין 'גרף של רעי'. וכתב החי"א — אדם שבמקום צורך גדול יש לסמוך על דעה זו.

ויש לשאול על המנהג ליטול מים בבוקר לתוך כלי, והלא המים אינם ראויים לשימוש של כלום, שרוח רעה שורה עליהם, וכן מים אחרונים בסעודה ניטלים על כלי — אפשר משום שסומכים על שיטת הטור. ועוד נראה שאין נחשב 'אינו ראוי' אלא מים שהם מאוסים מצד עצמם או דבר שיש בו איסור מדרבנן להשתמש בו, אבל מי ניטלה אין עליהם איסור אלא משום רוח רעה, הלכך אינם בגדר 'אינו ראוי'. (עפ"י באור הלכה סוס"י שלא. וע"ע שמירת שבת כהלכתה פרק כב הערה כד).

'איתיביה... איתיביה...' — על ריבוי קושיות ותירוצים זהים בזה אחר זה — ע' 'מגדים חדשים' כאן, ובמובא ביוסף דעת — עבודה זרה מב.

'בעודן עליו בין השמשות' — בבאור דברי התוס', מתי נחשב 'אמר בידו אדם' ואינו מתקצה לכל היום, ומתי אומרים 'מיגו דאיתקצא...'. — ע' מנחת שלמה י,ב; יד,א; בית ישי יד; שו"ת שבט הלוי ח"ג לג.

'בצריך למקומו... הכא נמי בצריך למקומו. תא שמע פורסין מחצלות...' — כאן לא תרצו בשצריך למקומו של המחצלת, כי לא התירו אלא להניח כלים תחת הקורה וכדו' משום שהם כבר בידו, אבל לפרוס מחצלת לא התירו משום שכבר נטלם, כי טלטול לחוד ופריסה לחוד, ואין זו מתרת זו. (רמב"ן. וצריך לחלק בין פריסת מחצלת לסמיכת קורה שנשברה, שאינה נחשבת כדבר נפרד מן הטלטול).

'דאישתור מבנינא, דחזיין למיזגא עלייהו' — וכן הובא בשלחן ערוך (שח,יז). וצריך עיון בזמן הזה, הלא סתם לבנים המונחות בחוץ שנשארו מן הבנין, אינן עומדות לישוב ולסעוד עליהן, אם כן הריהן מוקצות. (עפ"י שבט הלוי ח"ה מ,ג).

(ע"ב) 'לא נצרכא אלא לאותן שתי חלות. והא מוקצות נינהו?' — אף לפי מה שאנו נוקטים 'מוכן לכלבים הוה מוכן לאדם' (ביצה ו:), לכאורה יש לחלק בין דבר המוכן לכלבים מאליו, ובין דבר שהאדם הקצה בידים לאכילת בעלי חיים. (עפ"י חדושי בית מאיר)

‘אמר להו רב ששת: פוקן ואמרו ליה לרבי יצחק כבר תרגמא רב הונא לשמעתיך בבבל, דאמר רב הונא עושין מחיצה למת בשביל חי...’ — נראה לפרש: כבר תרגמה רב הונא דבריך לענין עשיית מחיצה בלבד, אבל לטלטל מותר אפילו לצורך דבר שאינו ניטל. (רא"מ הורביץ. וכן פסק הר"ף ועוד, שכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל, דלא כרבי יצחק).

‘חם להם מלמעלה מביאים מחצלת ופורסין עליהן...’ — מבואר שמותר לאדם לפרוס בגד מעליו להגנה מפני החמה, כאשר הוא מחזיקו בידו. ואף על פי שהוא מתוח ומיועד לסכך — הואיל ואינו מניחו אלא אוחזו בידו — מותר. (עפ"י חזון איש נב,ב; תהלה לדוד — מובא בשמירת שבת כהלכתה טז הערה נג. וע"ע שו"ת אבני נור או"ח רכב).

ולפי זה מותר כמו כן לפרוס טלית ולהחזיקה בידים להגנה מפני הגשם. (וכגון בשעת קריאת התורה במקום שאינו מקורה, כגון בכותל המערבי). וכל שכן לפרוס טלית מעל חתן תורה מותר. (עפ"י ש"כ כד הערה כא. והביא מהגרשו"א שאינו דומה למטריה שאסורה בשבת — כי המטריה מהוה אהל גם ללא אחיזת האדם, ואחיזתו אינה מיועדת אלא לנשיאה, אבל כאן האחיזה בעצמה היא מהוה את האהל. עוד הביא שם שהקצות-השלחן הקשה על טעם זה, וכתב נימוק אחר לפריסת טלית מעל חתן תורה, שאינו נעשה להגנה אלא לכבוד. וכתב שם שלפי דבריו יהא אסור לפרוס טלית לצורך סיכוך, אפילו מחזיק בידיו. אך לכאורה זה נסתר מסוגיתנו. ול"מ לומר שרק לצורך המת התירו כאן לעשות כן).

‘היכא דאיכא ככר או תינוק כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי דלית ליה’ — אבל המטה עצמה אינה מתירה את טלטול המת, לפי שהמטה טפלה ובטלה למת. (רש"ש, ע"ש ובגליון הש"ס). או בדרך זו: לא התירו אלא כאשר המוקצה נעשה בסיס לדבר המותר, שהרי יכול להסיר את ההיתר ואינו מסירו, הלכך נראה כאילו המוקצה טפילה לככר, ועיקר הטלטול לצורך הככר, וזה עדיף ממצב הפוך, שדבר המותר נעשה בסיס למוקצה. (ע' חזון איש מז,כג). ודוקא ככר או תינוק אבל שאר כלים לא, שמא יאמרו שהם נקברים עמו, [שכן היו רגילים, לקבור כלי תשמישיו עמו, שלא יהנה אדם מהם], והרי הם אסורים בהנאה ובטלטול כמת עצמו כמבואר בסנהדרין (מה: תור"ד).

‘טלטול מן הצד’ — בבאר שיטות הראשונים והפוסקים בטלטול מוקצה מן הצד, ובטלטול בגופו שלא בידיו (ראה בסיכומים שבסוף הספר) — ע' משנ"ב שח סקי"; חזון איש מז,יב; מנחת שלמה יד,ב; שבט הלוי ח"ח מט נ.

דף מד

הערות ובאורים בפשט

‘זהתניא מותר השמן שבנר ושבקערה אסור ורבי שמעון מתיר? — התם קערה דומיא דנר הכא קערה דומיא דכוס’ — מבואר כאן שכמו לענין הכלי עצמו, כך גם לענין מותר השמן יש חילוק בין כלי קטן לגדול. ואף על פי שגם בנר קטן יתכן ולא תכבה האש עד שיכלה השמן, מכל מקום כיון שנותן דעתו אימתו יכבה, בגלל הנר עצמו, גם לשמן נותן דעתו, אבל בכלים גדולים שהוא מקצה דעתו מהם לגמרי, גם השמן מוקצה. (רמב"ן; רשב"א ועוד).